

STANISŁAW DUNIN-WILCZYŃSKI*

PARODIA I IRONIA JAKO STRATEGIE KOMUNIKACJI W PROGRAMIE SATYRYCZNYM „THE COLBERT REPORT”

WSTĘP

Wiele programów, szczególnie satyrycznych, stara się uczulić odbiorców na potrzebę krytycznego patrzenia na rzeczywistość medialną. Na tle tego typu produkcji emitowanych w Stanach Zjednoczonych *The Colbert Report* w sposób niezwykle charakterystyczny wykorzystuje ironię i parodię przy tworzeniu humorystycznych materiałów z pogranicza publicystyki i informacji¹. Prowadzący program Stephen Colbert, przyjmując pozę i ideologię prawicowego prezentera telewizyjnego, komentuje bieżące wydarzenia polityczne i społeczne². Program charakteryzuje

* STANISŁAW DUNIN-WILCZYŃSKI – Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, Instytut Dziennikarstwa i Komunikacji Społecznej, Katedra Warsztatu Medialnego i Aksjologii.

¹ *The Colbert Report* jest amerykańskim programem satyrycznym emitowanym od 17 października 2005 roku w stacji Comedy Central. Prowadzący Stephen Colbert wcześniej był reporterem w programie satyrycznym *The Daily Show with Jon Stewart* emitowanym w tej samej stacji. Oglądalność programu w kwietniu 2013 roku wynosiła 1,9 miliona widzów (drugie miejsce w kategorii talk show); strona facebookowa programu zajmowała drugie miejsce w kategorii *late night talk shows* z 2,8 miliona fanów (subskrybentów). Zob. Press release: „*The Daily Show with Jon Stewart*” and „*The Colbert Report Top the Competition During 1Q 2013 as the Most-Watched Late Night Talk Shows Among Adults 18–49, Adults 18–34, Adults 18–24, Adults 25–34, Men 18–49, Men 18–34 and Men 18–24* [online], „*The Wall Street Journal*” 2013, 4 April [dostęp: 16 kwietnia 2014]. Dostępny w Internecie: <<http://online.wsj.com/article/PR-CO-20130404-911752.html?mod=crnews>>. Program emitowany jest od poniedziałku do czwartku i trwa 20 minut. Struktura programu jest zmienna, choć w zasadzie składa się z dwóch części: monologu prowadzącego i wywiadu z zaproszonym gościem. Monolog, w którym prowadzący S. Colbert przedstawia i komentuje bieżące wydarzenia społeczno-polityczne, może należeć do tzw. segmentów, np. *The Word, Better Know a District, Tip of the Hat – Wag of the Finger*. Od 2006 roku program jest nominowany do nagród Emmy (dwa razy wyróżniony) w różnych kategoriach; *The Colbert Report* został dwukrotnie wyróżniony Nagrodą Peabody, przyznawaną za najbardziej wartościowe i znaczące osiągnięcia w zakresie mediów elektronicznych, telewizji, filmu i radia.

² W poniższym artykule określenie „konserwatywny” należy uważać za jednoznaczne z „republikański” czy „prawicowy”.

ustawiczne parodiowanie konserwatywnych programów publicystycznych, które uwypuklając absurdalność współczesnego dyskursu medialnego, ośmiesza współczesny język polityki i mediów.

Celem tego artykułu jest fenomenologiczna analiza sposobów wykorzystania ironii i parodii, którymi posługują się twórcy *The Colbert Report* w komunikacji medialnej. Wykorzystane zostanie studium przypadku programu wyemitowanego 17 stycznia 2013 roku. Analiza pozwala uchwycić istotę tego typu przekazu, wydobyć m.in. mechanizmy budowania inteligentnej krytyki. Dzięki temu łatwiej dostrzec i ocenić relacje pomiędzy twórcami a widzami oraz opisywać uwarunkowania komunikacyjne potrzebne do właściwego interpretowania ironicznych treści prezentowanych w programie.

Już od pierwszej emisji *The Colbert Report* jest obiektem zainteresowania badaczy amerykańskich, zarówno z dziedzin medioznawczych, jak i politologii czy nawet filozofii. Jednak, jak zauważa Terry West, współczesne teorie komunikacji (w tym retoryki) nie dostarczają odpowiednich metod badawczych do pełnej analizy Colberta³. Problemem jest brak przejrzystych kategorii i jasnych związków przyczynowo-skutkowych dla ironicznej komunikacji, sposobów jej użycia i określenia efektów działania. Mimo to wielość perspektyw postrzegania *The Colbert Report* pozwala dostrzec złożony przedmiot badawczy. Dotychczasowe badania koncentrowały się zarówno na zagadnieniach czysto teoretycznych, odnoszących się do struktury programu, używanych środków językowych, jak i na aspektach empirycznych, czyli samej recepcji treści przez widzów. Niniejsza analiza stanowi rozwinięcie badań Dana Waisanena (2009), który opisywał *The Colbert Report* pod kątem retoryczności ironii w świetle teorii i krytycyzmu Kennetha Brooksa⁴.

I. CEL PARODII

Cechą wyróżniającą *The Colbert Report* na tle innych programów satyrycznych jest sposób wykorzystania parodii⁵. Colbert przybiera na ekranie charakterystyczną pozę, uosabia konserwatywnego prezentera; w zwracający uwagę sposób parodiuje prawdziwych prawników (konserwatywnych) prezenterów telewizyjnych i komentatorów. Zarówno format, design studia, jak i grafiki oraz poszczególne segmenty

³ T.L. West, *Meta-indexing the Abstraction of Irony and the Structural Differential*, „A Review of General Semantics” 2013, Vol. 70, no. 1, s. 18.

⁴ Zob. D.J. Waisanen, *A Citizen's Guides to Democracy Inaction: Jon Stewart and Stephen Colbert's Comic Rhetorical Criticism*, „Southern Communication Journal” 2009, Vol. 74, no. 2, s. 119–141.

⁵ Parodia w poniższym artykule rozumiana jest jako forma stylizacji w dziele, wykorzystująca satyryczną imitację w celu ośmieszenia, komentowania bądź trywializowania oryginalnego utworu, jego tematu, autora stylu lub innego dowolnego przedmiotu.

programowe *The Colbert Report* mają budzić skojarzenia z programami telewizji Fox News, nawiązując do konserwatywnego przywiązania do prawicowych wartości takich publicystów i komentatorów, jak Bill O'Reilly, Sean Hannity czy Rush Limbaugh. Początkowo program był stylizowany w taki sposób, aby upodobnić się do programu *The O'Reilly Factor*, dlatego paralel pomiędzy nimi jest najwięcej, od kreacji postaci prowadzącego, przez stylistykę, po poszczególne segmenty⁶. Postać B. O'Reilly'a trafnie charakteryzuje m.in. Mike Conway, zauważając, iż dziennikarz konstruuje pełen strachu i nazbyt uproszczony świat bohaterów i złoczyńców ścierających się o wymyślony amerykański styl życia⁷. Komentarz w większości konserwatywnych programów publicystycznych, z *The O'Reilly Factor* włącznie, polega na uwypukleniu czy wręcz szukaniu antagonizmów. Parodiowanie takich postaw sprawia wrażenie prostej czynności, gdyż mogą one zostać sprowadzone do kilku przewidywalnych schematów reakcji prawicowo-ideologicznych. Kevin Decker przypisuje sukces konserwatywnych komentatorów, takich jak O'Reilly, wierze odbiorców w ich medialny wygląd – pokazowość amerykańskiego patriotyzmu⁸. Zagrożony amerykański styl życia propagowany przez O'Reilly'a, a parodiowany przez Colberta, opiera się na patrzeniu i rozumieniu rzeczywistości z prawicowej perspektywy i przez pryzmat konserwatywnych wartości, związanych głównie z religią chrześcijańską (szczególnie z tą niechętną muzułmanom), ojczyzną, rodziną (w tradycyjnym modelu sprzeciwiającą się aborcji i eutanazji), konstytucją (szczególnie prawem do wolności i posiadania broni) czy niechęcią wobec imigrantów.

Jak pisze Geoffrey Baym: „Colbert jest intertekstualną parodystyczną postacią, której nie sposób zrozumieć bez Billa O'Reilly'a, prawdziwego prawicowego komentatora, który jest dla niego pretekstem”⁹. Z jednej strony rację ma Baym, podkreślając intertekstualność Colberta jako pewnego rodzaju produktu postmodernistycznej ironii, jednak z drugiej strony – zauważalnie dla prawidłowego odczytania intencji Colberta – nie jest potrzebna całkowita i dokładna znajomość kontekstu, jakim jest w tym przypadku O'Reilly. Mimo iż początkowo Colbert

⁶ W latach 1996–1998 *The O'Reilly Factor* nosił nazwę *The O'Reilly Report*. Poza tym zapożyczeniem jest segment *The Word* stylizowany z kolei na segment *Talking Points Memo* w *The O'Reilly Factor*. W tym segmencie ekran podzielony jest na dwie części. Po lewej stronie ekranu S. Colbert prowadzi kilkuminutowy monolog, odnoszący się do tytułowego „słowa”, podczas gdy po prawej stronie widzowie oglądają ukazujący się w ramce ironiczny komentarz do monologu. W ten sposób powstaje swoisty dialog pomiędzy Colbertem-parodią konserwatywnego komentatora a Colbertem „prawdziwym”, udzielającym komentarza w ramce.

⁷ M. Conway, M.E. Grabe, K. Grieves, *Villains, Victims and the Virtuous in Bill O'Reilly's "No-Spin Zone": Revisiting World War Propaganda Techniques* [online], [dostęp: 10 września 2013]. Dostępny w Internecie: <http://journalism.indiana.edu/wp-content/uploads/wpMain_/file/oreillyjournstud07.pdf>.

⁸ Zob. K.S. Decker, *Stephen Colbert, Irony, and Speaking Truthiness to Power*, w: *The Daily Show and Philosophy. Moments of Zen in the Art of Fake News*, ed. J. Holt, Oxford 2007, s. 242.

⁹ G. Baym, *Stephen Colbert's Parody of the Postmodern*, w: *Satire TV: Politics and Comedy in the Post-Network Era*, ed. J. Grey, J. Jones, E. Thompson, New York 2009, s. 125.

miał na celu parodiowanie głównie postaw i stylu prowadzenia programu sygnowanego przez O'Reilly'a, to z czasem zaczął stawać się samodzielnym ironicznym swoistym konstruktem, który odwołuje się nie tylko do O'Reilly'a, ale do całości konserwatywnej publicystyki.

II. CHARAKTERYSTYKA PARODII COLBERTA

Parodię stosowaną w programie *The Colbert Report* można scharakteryzować jako parodię stałą, co oznacza, iż prowadzący nigdy nie wychodzi ze swojej roli. Robert Spincer określa Colberta jako postać telewizyjną będącą w „stanie nieustannej ironii”¹⁰. Osoba, jaką stworzył Colbert, zdecydowanie wykracza poza ramy telewizji. W jego przypadku ciężko jest nawet oddzielić prawdziwego Colberta od jego telewizyjnego *alter ego*, gdyż bardzo często, zarówno w wywiadach, jak i oficjalnych spotkaniach, wciąż gra swoją telewizyjną postać¹¹. Nie bez znaczenia jest fakt, iż jest to postać bardzo wiarygodna, ponieważ sama biografia S. Colberta pozwala sądzić, iż wartości prawicowe są mu bliskie¹². Jak pokazuje badanie przeprowadzone przez Heather LeMarre, Kristen Landreville i Michaela Beama, może to powodować problemy z właściwym odbiorem treści prezentowanych w programie, gdyż sprzyja stronniczemu rozumieniu informacji¹³. Odbiorcy o sympatiach konserwatywnych

¹⁰ “He is in constant ironic state making it difficult to actually locate the text of his programme” (R.N. Spincer, *Before and After The Daily Show: Freedom and Consequences in Political Satire*, w: *The Daily Show and Rhetoric: Arguments, Issues, and Strategies*, ed. T. Goodnow, Plymouth, 2011, s. 22). Zob. także: V. Greene, *Stable Irony and the Possibility of Political Change*, „Conference Papers: National Communication Association” 2008, s. 2–3. W artykule tym autor rozróżnia dwa rodzaje ironii: stałą, zrównoważoną (ang. *stable*), która obala daną ideologię bez całkowitego odrzucania jej racji, oraz ironię niezrównoważoną, (ang. *unstable*), którą charakteryzuje całkowita negacja danych idei bądź struktur.

¹¹ Do najbardziej znanych publicznych wystąpień Colberta zaliczyć można: przemowę na dorocznej kolacji Stowarzyszenia Korespondentów Białego Domu w 2006 roku, przesłuchanie przed Podkomisją ds. Imigracji i Obywatelstwa Izby Reprezentantów w 2010 roku. Zob. S.A. McClennen, *Colbert's America: Satire and Democracy*, New York 2012, s. 14–41, 145–146. Autorka pisze, że wystąpienie Colberta na kolacji w Białym Domu było prawdopodobnie jedną z najbardziej agresywnych i bezpośrednich konfrontacji oraz próbą rozliczenia prezydentury G. Busha w trakcie jej trwania, dokonaną przez przedstawiciela mediów. Jednak, co należy pokreślić, ponieważ została przedstawiona w ironiczny sposób, była krytyką niejednoznaczną.

¹² S. Colbert urodził się 13 maja 1964 roku w Waszyngtonie, ale dorastał w Charleston, Karolinie Południowej (konserwatywnym stanie), jako najmłodsze z jedenaściorga dzieci w katolickiej rodzinie. Jego przodkowie byli imigrantami z Irlandii. Zob. C.M. Andronik, *Stephen Colbert: A Biography*, Westport 2012.

¹³ H.L. LeMarre, K.D. Landreville, M.A. Beam, *The Irony of Satire. Political Ideology and the Motivation to See What You Want to See in The Colbert Report*, „International Journal of Press/

uczestniczący w badaniu odrzucali satyryczną ironiczność Colberta, twierdząc, że pomimo humorystycznego charakteru wypowiedzi, prowadzący naprawdę reprezentuje wyrażane poglądy i parodiuje w istocie postawy liberalne, a nie prawicowe. Badanie to dowodzi, że dwuznaczny charakter satyryczności S. Colberta jest interpretowany dwojako w zależności od indywidualnych poglądów politycznych odbiorcy¹⁴. Słowem kluczem wydaje się „dwuznaczność”. W odróżnieniu od innych satyryków, jak chociażby Jona Stewarta, którzy dostarczają swojej parodii (ironii) konkretny punkt odniesienia poprzez kontekst komentarza, zamienne wychodzenie i wchodzenie w postać czy autoironię, Colbert nie daje odbiorcy jednoznacznych wskazówek, które pokazywałyby, że grany przez niego poważny konserwatywny komentator jest jedynie maską dla jego bardziej liberalnych poglądów.

III. FUNKCJA COLBERTOWEJ PARODII

Aby prawidłowo odczytać intencje Colberta, należy przywołać pierwszy odcinek programu wyemitowany w 2005 roku, w którym to w segmencie *The Word* przedstawione zostaje słowo *truthiness*¹⁵. *Truthiness* jest wartością charakteryzującą medialną prawdę, zauważaną, gdy osoba mówiąca – np. prezenter telewizyjny lub polityk – traktuje jakiś pogląd bądź argument jako prawdziwy, gdyż czuje i ma wewnętrzne przekonanie, że jest prawdziwy, mimo iż nie jest on oparty na obiektywnych dowodach, faktach, oraz często jest logicznie niespójny. Jak sam ironicznie określa to Colbert:

Nie ufam książkom. Są w nich same fakty, a nie ma serca. Dokładnie to rozrywa nasz kraj. Ponieważ, spójrzmy prawdzie w oczy, jesteśmy podzielonym narodem. Nie pomiędzy demokratów i republikanów, czy konserwatystów i liberałów, czy wysoko i nisko sytuowanych. Jesteśmy podzieleni na tych, którzy myślą głowami, i tych, którzy wiedzą sercem¹⁶.

Colbert już na samym początku istnienia swojego programu zauważa, iż w dyskursie publicznym i medialnym jest za mało obiektywności, racjonalności

Politics” 2009, Vol. 14, no. 2, s. 217.

¹⁴ Tamże, s. 227; pada określenie „dwuznaczna śmiertelnie poważna satyra” (ang. *ambiguos deadpan satire*).

¹⁵ *The Colbert Report* [online], 2005, 17 October [dostęp: 10 września 2013]. Dostępny w Internecie: <www.colbertnation.com/the-colbert-report-videos/24039/october-17-2005/the-word---truthiness>.

¹⁶ “I don’t trust books. They’re all fact, no heart. And that’s exactly what’s pulling our country apart today. Because face it, folks, we are a divided nation. Not between Democrats or Republicans, or conservatives and liberals, or tops and bottoms. No, we are divided by those who think with their head, and those who know with their heart” (tamże).

i odpowiedzialności za słowo. Jest to spowodowane coraz większą przewagą argumentów emocjonalnych nad merytorycznymi i racjonalnymi. Fakty zaczynają być interpretowane przez pryzmat indywidualnych odczuć, przez co, idąc tokiem myślenia Colberta, fakt jest tym, co zostało powiedziane, a niekoniecznie istnieje korespondencja pomiędzy stwierdzaniem a rzeczywistością. Bywa to szczególnie widoczne we współczesnych przekazach medialnych, w których coraz trudniej rozróżnić fakty i opinie. Programy informacyjne stają się programami publicystycznymi, a programy publicystyczne podkreślają swój informacyjny charakter. Modernistyczna wiara w istnienie prawdy uniwersalnej współcześnie zostaje zastąpiona przez gry retoryczne i fałsz. Dlatego uwypuklenie czy wręcz przejawienie tej sztuczności, retoryki współczesnych mediów, staje się najistotniejszym celem programu *The Colbert Report*. Można zatem uznać, iż cel pierwszorzędny, czyli dostarczenie odbiorcy rozrywki w postaci programu satyrycznego, ustępuje istotnością prawdziwemu celowi, czyli edukacji medialnej, kreowaniu świadomych i zaangażowanych odbiorców-obywateli. Baym nazywa to etosem parodii, który Colbert realizuje przez: „[...] powracającą (stałą) ekstrapolację prawdy i kłamstwa, rzeczywistości i pobożnych życzeń, oraz stałe żądanie zdrowego rozsądku w publicznym dyskursie”¹⁷.

Jak się okazuje, parodystyczną postać Colberta można odczytywać na jeszcze głębszym poziomie w odniesieniu do dychotomii prawdy i fałszu. Dziennikarstwo powinno być poszukiwaniem faktów (prawdy) i dlatego nie powinno stosować ironii czy parodii, czyli mówienia nie tego, co ma się na myśli. Poprzez oglądanie postaci Colberta można zastanawiać się nie tylko nad tym, w jakim stopniu informacje przekazywane w mediach czy przez polityków na wiecach są prawdziwe, ale również na ile sami dziennikarze czy politycy są prawdziwi. Colletta konstatuje, że w programie *The Colbert Report*:

Zacieranie [granicy – aut.] fałszywy–rzeczywisty–fałszywy (imitacja–prawda–imitacja) – imitacja programów informacyjnych komentujących rzeczywiste newsy o fałszywych dziennikarzach – jest tak ekstremalne, że jedyną reakcją, na jaką stać widza, jest cyniczny śmiech ze sztuczności wszystkich informacji¹⁸.

¹⁷ „[...] recurrent extrapolation of truth and lies, reality and wishful thinking, and constant demand for reason in public discourse” (G. B a y m, *Stephen Colbert's Parody of the Postmodern*, s. 134).

¹⁸ „The blurring of fake/real/fake – a fake news show commenting on a real news story about fake journalists – is so extreme that it is impossible for a viewer to have any reaction except cynical laughter at the »fakeness« of all information” (L. C o l l e t t a, *Political Satire and Postmodern Irony in the Age of Stephen Colbert and Jon Stewart*, „The Journal of Popular Culture” 2009, Vol. 42, no. 5, s. 869–870).

Jak zauważa Spicer: „Postać Colberta jest aktem »hiperrzeczywistości«; jest w pewien sposób bardziej »rzeczywisty« (»prawdziwy«) niż Bill O’Reilly”¹⁹. Colbert uświadamia widzowi, że można stworzyć fikcyjną postać, która jest na tyle prawdziwa, że jej słowa również zostają uznane za prawdziwe. Zadaniem widza staje się zarówno zrozumienie śmieszności przedstawianej sytuacji, jak i dostrzeżenie sztuczności oraz dekonstrukcji dyskursu. Nie jest to zadanie proste, gdyż linia pomiędzy Colbertem stworzonym na potrzeby programu a rzeczywistą osobą jest płynna. Colbert reprezentuje mnogość, różnorodność, nie tylko swoją parodystyczną postacią, lecz także ironicznym językiem, którym się posługuje. Jest ucieleśnieniem zarazem komunikacji jednoznacznej (jawnej), jak i komunikacji dwuznacznej (ukrytej), tworząc ironiczną emulację konserwatywnego komentatora.

IV. IRONIA W JĘZYKU COLBERTA

Ironia nie jest jedynie formą komunikacji w satyrze, przymiotem tekstu czy środkiem wyrazu autora, ale jest również własnością odbiorcy. Ironia – jak zauważa Stanley Fish – „nie jest ani cechą dzieła, ani wyrazem niepohamowanej wyobraźni, ale sposobem czytania, strategią interpretacyjną, która tworzy obiekt swojej uwagi, obiekt, który będzie widoczny tylko dla tych, którzy dzielą się lub zostali przekonani do dzielenia tej samej strategii”²⁰. Dlatego, by móc odczytać ironię zawartą w *The Colbert Report*, należy określić najważniejsze mechanizmy jej budowania. Świadomość istnienia ironii w tekście jest podstawą zrozumienia istoty satyry.

Clair Coolebrook pisze, że: „Żyjemy w świecie cytatu, pastiszu, symulacji i cynizmu: powszechnej i wszechobecnej ironii. Ironia przez czystą prostotę definicji staje się ciekawie niedefiniowalna”²¹. Tradycyjnie ironia była używana do ujawniania różnicy między tym, co prawdziwe, a pozorami ukazywania niespójności, między znaczeniem a tym, co jest mówione. Ironia w znaczeniu postmodernistycznym niejako zaprzecza istnieniu różnicy między tym, co pozorne, a tym, co prawdziwe, przyjmując niespójność i brak znaczenia jako wartość. Najistotniejsza staje się sama świadomość istnienia konstrukcji czy struktury, spychając świadomość znaczenia na dalszy plan. Mimo tego, że współczesny widz wydaje się bardziej

¹⁹ R.N. Spicer, *Before and After The Daily Show: Freedom and Consequences in Political Satire*, s. 22.

²⁰ S. Fish, *Short People Got No Reason to Live: Reading Irony*, „Daedalus” 1983, Vol. 112, no. 1, s. 189.

²¹ C. Coolebrook, *Irony: New Critical Idiom*, New York 2004, s. 1.

świadomy bycia zarówno konsumentem mediów, jak i produktem, bardzo często pozostaje bezkrytyczny wobec odbieranych treści. W programie *The Colbert Report* S. Colbert dekonstruuje newsy na poziomie żartu, a potem rekonstruuje je przez pryzmat postaci, którą gra. Niewątpliwie Colbert wskazuje na struktury rządzące retoryką mediów, ale przez stałość parodii ewentualne wnioski, jakie mogą z tych lekcji płynąć, nie są jednoznacznie interpretowane.

Dużym problemem w odpowiednim odczytaniu intencji Colberta jest brak czegoś, co można by było uznać za cudzysłów, który pozwalałby widzowi dostrzec i zrozumieć abstrakcyjność. Przez taki cudzysłów rozumieć należy jakieś sygnały, które wysyłałby Colbert, aby odbiorca orientował się w humorystyczności sytuacji. Choć, jak zauważa Sophia McClennen, Colbert zdradza gesty wskazujące na ironię i zabawę, takie jak „marszczenie brwi czy sardoniczny uśmiech”, to mogą one umknąć uwadze odbiorcy w perspektywie powagi i ciągłości stosowanej parodii, kamuflującej korzystanie z ironii²². Naturalnie za cudzysłów można uznać reakcje publiczności – śmiech wywołany kwestią wypowiedzianą przez prowadzącego, niemniej jednak jest to sygnał wysyłany nie przez nadawcę, czyli Colberta, ale element interpretacji zgromadzonych w studiu odbiorców.

Podkreślić należy, iż ironia, jaką posługuje się Colbert, nie jest ironią złośliwą, idącą w stronę sarkazmu, ale raczej ironicznym trybem, mechanizmem, który ma podkreślać absurdalność sytuacji lub argumentu. W *The Colbert Report* wyszczególnić można trzy główne mechanizmy budowania ironii: denaturalizowanie kontekstu, demystyfikacja retoryczności dyskursu oraz stosowanie intertekstualnych aluzji.

V. DENATURALIZOWANIE KONTEKSTU

Colbert niewątpliwie poszerza perspektywy patrzenia na problemy społeczne przez głębsze zrozumienie zarówno samej sprawy, jak i argumentów pojawiających się w związku z tą sprawą w debacie publicznej i medialnej. Mimo iż ironia nie jest bezpośrednim narzędziem komunikacji, pozwala Colbertowi zbijać argumenty, z którymi się nie zgadza i które uważa za absurdalne. Jednym z najwyraźniejszych mechanizmów implementowania ironii w *The Colbert Report* jest denaturalizowanie kontekstu. Można na ten mechanizm patrzeć z dwóch perspektyw. Z perspektywy logicznej wiąże się on z wyolbrzymieniem lub upraszczaniem argumentu, przez co jego logiczny sens traci siłę. Colbert ironicznie rozwija argumenty, pisze zmyślone scenariusze, hipotetyczny rozwój jakiegoś wydarzenia, aby odbiorca mógł dostrzec logiczne błędy w argumentacji; tak dzieje się m.in. w przypadku, gdy prowadzący

²² S.A. McClennen, *Colbert's America: Satire and Democracy*, New York 2012, s. 85.

mówi: „Oczywiście, wkrótce nasze kanapki będą mierzone w centymetrach, bo Ameryka się skończyła. Wczoraj prezydent Obama podarł konstytucję i mianował się królem Broniograbem Wspaniałym”²³. W powyższym fragmencie znaleźć można i uproszczenie, i wyolbrzymienie. Uproszczeniem jest mówienie, że koniec Ameryki oznacza przyjęcie jednej ustawy, tak samo, jak wyolbrzymieniem jest stwierdzenie, że teraz Ameryka stanie się monarchią. Zauważalnie Colbert stara się ironicznie wyolbrzymiać straty, jakie dla amerykańskich wartości niesie za sobą podpisanie ustawy, podczas gdy w rzeczywistości nic takiego nie będzie miało miejsca. Colbert tworzy pewną narrację, którą za Hillary Dannenberg można określić jako *counterfactual history* (pol. historią hipotetyczną)²⁴. Co więcej, ironiczne nazwanie Obamy „Broniograbem Wspaniałym” dodaje sytuacji dodatkowego znaczenia, gdyż prawniczka publicystyka jest znana z nadawania Obamie ironicznych przezwisk, jak np. „prezydent puste krzesło”²⁵.

Z perspektywy retorycznej mechanizm denaturalizacji kontekstu wiąże się z przedstawianiem normalnych argumentów w nienormalnym kontekście lub nienormalnych argumentów w normalnym kontekście, przez co zarówno dostrzegana jest absurdalność takiej retoryki, jak i uzyskany zostaje efekt komiczny. Tworzenie takich perspektyw służy pokazywaniu nienaturalności tego, co uważane jest za normalne czy zwyczajne²⁶. Tak tworzą się konteksty, które wskazują na sprzeczność ze zdrowym rozsądkiem. Poniższy cytat jest komentarzem Colberta dotyczącym obostrzeń w prawie do posiadania broni, które wprowadzał prezydent Barack Obama: „Prezydent Obama powinien się skupić na strategiach, które wiemy, że zapewniają nam bezpieczeństwo, jak pilnowanie, by nikt nie wnosił pęset na pokład samolotu”²⁷.

W tym fragmencie Colbert denaturalizuje kontekst, podkreślając nienormalność sytuacji, w której broń palna jest bardziej bezpieczna niż pęseta. Problem mało restrykcyjnych regulacji dotyczących broni palnej przedstawiony został

²³ „Of course pretty soon our sandwiches are going to be metric because America is finished. Yesterday Obama shredded the constitution and anointed himself king Gunsatcher the Magnificent” (*The Colbert Report* [online], 2013, 17 January [dostęp: 10 września 2013]. Dostępny w Internecie: <<http://thecolbertreport.cc.com/videos/df7rup/obama-s-gun-grab>>).

²⁴ H. D a n n e n b e r g, *Coincidence and Counterfactuality Plotting Time and Space in Narrative Fiction*, Lincoln 2008, s. 109.

²⁵ Zob. *So President Empty-Chair, his composite girlfriend, Lennay Kekua, and T-Bone walk into a bar...* [online], 2013, 29 August [dostęp: 10 września 2013]. Dostępny w Internecie: <<http://beforeitsnews.com/alternative/2013/08/so-president-empty-chair-his-composite-girlfriend-lennay-kekua-and-t-bone-walk-into-a-bar-2750862.html>>.

²⁶ Zob. D.J. W a i s a n e n, *A Citizen's Guides to Democracy Inaction: Jon Stewart and Stephen Colbert's Comic Rhetorical Criticism*, s. 130.

²⁷ „President Obama should focus on the policies that we know are keeping us safe like making sure nobody brings tweezers onto an airplane” (*The Colbert Report* [online], 2013, 17 January [dostęp: 10 września 2013]. Dostępny w Internecie: <<http://thecolbertreport.cc.com/videos/df7rup/obama-s-gun-grab>>).

w kontekście bardzo ostrych regulacji dotyczących przedmiotów wnoszonych na pokład samolotów. Colbert dostrzega słabość konserwatywnych argumentów, które z jednej strony bronią obostrzeń dotyczących wnoszenia niebezpiecznych przedmiotów na pokład samolotu, a z drugiej strony są przeciwne jakimkolwiek zmianom dotyczącym posiadania broni, mimo iż z naturalnego punktu widzenia broń jest bardziej niebezpieczna niż pęseta.

VI. DEMISTYFIKACJA (DEMASKOWANIE) RETORYCZNOŚCI DYSKURSU

O demistyfikacji języka z retorycznego punktu widzenia pisał obszernie Waisanen, nazywając demistyfikację dyskursu Colberta satyryczną konkretnością (ang. *satirical specificity*)²⁸. Satyryczna konkretność jest zauważalna, gdy retoryczność języka mediów i polityki jest demistyfikowana przez bliskie – przez co zrozumiałe – odwołania do spraw i perspektyw lokalnych²⁹. Jak pisze Waisanen: „[...] konkretność przedstawia sprawy publiczne słowami codziennej, lokalnej szczerości”³⁰. Przywołane określenie wydaje się jednak ograniczone w swym zakresie, gdyż odwołuje się jedynie do bardzo konkretnych ironicznych sytuacji. Satyryczna konkretność powinna być uznana za część szerszego problemu, jakim jest demistyfikacja dyskursu, gdyż obie sprowadzają się do pokazywania i wyjaśniania sytuacji, w których media nieszczerze i kłamliwie wykorzystują zasoby językowe. Demistyfikacja retoryczności dyskursu jest uproszczeniem i pewnego rodzaju syntezą nieoczywistego języka mediów. Ironia jawi się w tym mechanizmie jako narzędzie eksplikujące prawdziwe znaczenie słów przez uwypuklenie. Może się to odbywać na kilka sposobów, np. przez podkreślenie absurdalności wypowiedzi w wyniku zwykłego powtórzenia lub sparafrazowania argumentu (wypowiedzi) usłyszanego w mediach. Bardzo często widz nie zwraca uwagi na to, co jest do niego mówione, dlatego tego rodzaju uwypuklenie pozwala odbiorcy zastanowić się nad słowami i dostrzec ich absurdalność. W analizowanym odcinku programu Colbert wyraźnie przekonany argumentem prowadzącego program *Fox and Friends* Steve’a Doocy’ą zadaje pytanie: „Właśnie, dlaczego dzieci nie piszą do prezydenta

²⁸ D.J. Waisanen, *A Citizen's Guides to Democracy Inaction: Jon Stewart and Stephen Colbert's Comic Rhetorical Criticism*, s. 127.

²⁹ Zob. tamże, s. 128. Autor za przykład podaje sytuację, w której Rush Limbough (konserwatywny komentator radiowy) nazwał weteranów wojennych sprzeciwiających się wojnie w Iraku „falszywymi żołnierzami”. Colbert skomentował to słowami: „[...] niektórzy weterani mogą czuć się urażeni, ale przepraszam, Rush nazywa wojnę tak, jak ją widzi... z oddalonego o tysiące mil domu w Zachodnim Palm Beach”.

³⁰ „[...] specificity reframes public affairs in terms of everyday, vernacular, frankness” (tamże, s. 127).

o długoterminowej restrukturyzacji długu publicznego?”³¹. Doocy starał się skrytykować konferencję prasową prezydenta Obamy, który w otoczeniu grupy uczniów podpisywał ustawę ograniczającą dostęp do broni, wskazując, że te dzieci bardziej martwi zadłużenie państwa, niż regulacje dotyczące posiadania broni palnej. Colbert natomiast, zadając pytanie retoryczne, ironicznie wskazuje na absurdalność takiej sugestii.

Innym razem przy użyciu gier słownych Colbert zwraca uwagę z jednej strony na śmieszną tematykę spraw poruszanych w mediach, a z drugiej strony na to, jak często media wykorzystują język (neologizmy i złożenia przede wszystkim) do celów rozrywkowych. Omawiając historię artykułu z pierwszej strony „The New York Post” o tym, jak sieć fast foodów Subway sprzedaje kanapki mierzące 11 cali, reklamując je jako dwunastocalowe (1 stopa), Colbert ironicznie wykorzystuje gry słowne, używając takich określeń, jak: *footwronged*³² czy *scandwich*³³, by podkreślić, jak nieistotne jest zajmowanie się tego typu skandalami. Ironicznej krytyce poddany zostaje nie producent kanapek, a media, które w pogoni za sensacją potrafią wynieść do rangi skandalu tak błahą sprawę.

VII. STOSOWANIE INTERTEKSTUALNYCH ALUZJI

Odwołania do kultury popularnej mają na celu zwiększenie świadomości odbiorców w kwestiach sprzeczności logicznej lub pomniejszenie wagi argumentu czy problemu w perspektywie dyskursu społecznego rozumianego jako całość. W analizowanym programie Colbert pokazuje klip, w którym Obama tłumaczy powody wprowadzenia obostrzeń w prawie do posiadania broni poparciem większości Amerykanów i uważa, że podobnie myślał prezydent Ronald Reagan, na co Colbert reaguje słowami: „Oh tak, złośliwy atak (zamach) na prezydenta Reagana. Co starsz się przez to osiągnąć? Zaimponować Jodie Foster?”³⁴. Ironii i czarnego humoru pły-

³¹ “Yeah why aren’t kids writing to the president about long term restructuring of government debt” (*The Colbert Report* [online], 2013, 17 January [dostęp: 10 września 2013]. Dostępny w Internecie: <<http://thecolbertreport.cc.com/videos/df7rup/obama-s-gun-grab>>).

³² *Footwronged* – ironiczna gra słowna jest złożeniem słowa *foot* (pol. stopa) i *wronged* (pol. skrzywdzeni). Odnosi się do potocznej nazwy *footlong* oznaczającej długość kanapek sprzedawanych w Subwayu. Zob. *The Colbert Report* [online], 2013, 17 January [dostęp: 10 września 2013]. Dostępny w Internecie: <<http://thecolbertreport.cc.com/videos/qx0s8/corporate-scandwich>>.

³³ *Scandwich* – ironiczna gra słowna będąca złożeniem słów *scandal* (pol. skandal) i *sandwich* (pol. kanapka). Zob. tamże.

³⁴ „Oh take a cheap shot at Ronald Reagan. What are you trying to do? Impress Jodie Foster?” Dodatkowo w tym fragmencie Colbert stosuje grę słowną wyrażeniem *cheap shot* oznaczającym „złośliwą uwagę” lub „cios poniżej pasa”, a w tłumaczeniu dosłownym „tani strzał”. Zob. *The Col-*

nącego z powyższego cytatu nie można w pełni zrozumieć, nie wiedząc, dlaczego Colbert odwołuje się właśnie do J. Foster. Ma to związek z nieudanym zamachem na prezydenta Reagana z 30 marca 1981, którego dokonał John Hinckley Jr., by zaimponować właśnie aktorce. Naturalnie już sam fakt bronienia postaci Reagana sygnalizuje kpinę z narracji prowadzonej w mediach konserwatywnych, gloryfikujących erę i dokonania tego prezydenta. Odbiorca dostrzega ironię w słowach – wie, że Colbert jest ironiczny – na poziomie podstawowym, ale nie jest w stanie w pełni zrozumieć słów bez znajomości historii, do której się one odwołują, i przez to nie widzi ironicznego złożoności tego komentarza. Colbert zauważa, że prezydent Reagan został pośrednio postrzelony właśnie dlatego, że prawo do posiadania broni było zbyt liberalne. Ironia prowadzi widza do konstatacji, że hipokryzją po stronie prawicowych mediów jest promowanie tylko tych linii politycznych prezydenta Reagana, które odpowiadają współczesnemu programowi politycznemu partii republikańskiej, a pomijanie kwestii niewygodnych m.in. zaostrenia drugiej poprawki. Dopiero znajomość intertekstualnego kontekstu słów Colberta, pozwala widzowi w pełni zdekonstruować ironiczność jego wypowiedzi.

ZAKOŃCZENIE

The Colbert Report przede wszystkim pokazuje, w jaki sposób współczesne media informacyjne wykorzystują wiedzę retoryczną do manipulowania odbiorcami, do wpajania im światopoglądów i przekonań, które często nie mają związku z takimi wartościami dziennikarskimi, jak: prawda, obiektywizm, profesjonalizm czy rzetelność. Ponadto program ten uświadamia, że w mediach łatwo jest zbudować swego rodzaju kult osoby medialnej (prezentera, polityka, celebryty). Mimo że *The Colbert Report* parodiuje kult osobowości telewizyjnych, to przez swój sukces sam stworzył osobowość medialną w postaci Colberta, która dla wielu odbiorców uzyskała już status kultowej. Naturalnie nie miałyby to miejsca, gdyby nie niepowtarzalny i nowatorski styl prowadzenia programu. Stosując parodię i używając języka ironii, pokazuje, jak często informacja nie ma związku z rzeczywistością. Colbert bardzo umiejętnie łączy głupkowatość formy z powagą przekazu treści, przy czym waga problemów, o których mówi, nie jest tracona.

W rzeczywistości infotainmentu, w której medialny spektakl staje się ważniejszy niż informacja, widzowie coraz odważniej szukają alternatywnych źródeł wiadomości, gdzie można znaleźć zarówno rozrywkę, jak i komentarz połączony z rzetelnym serwisem. Oczywiście, jak dalece jest ta informacja rzetelna, to zu-

bert Report [online], 2013, 17 January [dostęp: 10 września 2013]. Dostępny w Internecie: <<http://thecolbertreport.cc.com/videos/df7rup/obama-s-gun-grab>>.

pełnie inna kwestia, ponieważ należy pamiętać, że *The Colbert Report* jest przede wszystkim programem satyrycznym i w dodatku emitowanym na kanale Comedy Central. Jednak świadomość, że w celu uzyskania intelektualnie wymagającej informacji, widz amerykański zwraca się w stronę stacji specjalizującej się w programach komediowych, sama w sobie jest komiczna.

BIBLIOGRAFIA

- Andronik C.M., *Stephen Colbert: A Biography*, Westport 2012.
- Baym G., *Stephen Colbert's Parody of the Postmodern*, w: *Satire TV: Politics and Comedy in the Post-Network Era*, ed. J. Grey, J. Jones, E. Thompson, New York 2009, s. 124–144.
- Colletta L., *Political Satire and Postmodern Irony in the Age of Stephen Colbert and Jon Stewart*, „The Journal of Popular Culture” 2009, Vol. 42, no. 5, s. 856–875.
- Coolebrook C., *Irony: New Critical Idiom*, New York 2004.
- Dannenberg H., *Coincidence and Counterfactuality Plotting Time and Space in Narrative Fiction*, Lincoln 2008.
- Decker K.S., *Stephen Colbert, Irony, and Speaking Truthiness to Power*, w: *The Daily Show and Philosophy. Moments of Zen in the Art of Fake News*, ed. J. Holt, Oxford 2007, s. 240–251.
- Fish S., *Short People Got No Reason to Live: Reading Irony*, „Daedalus” 1983, Vol. 112, no. 1, s. 175–191.
- Greene V., *Stable Irony and the Possibility of Political Change*, „Conference Papers: National Communication Association” 2008, s. 1–27.
- LeMarre H.L., Landreville K.D., Beam M.A., *The Irony of Satire. Political Ideology and the Motivation to See What You Want to See in The Colbert Report*, „International Journal of Press/Politics” 2009, Vol. 14, no. 2, s. 212–231.
- McClennen S.A., *Colbert's America: Satire and Democracy*, New York 2012.
- Spicer R.N., *Before and After The Daily Show: Freedom and Consequences in Political Satire*, w: *The Daily Show and Rhetoric: Arguments, Issues, and Strategies*, ed. T. Goodnow, Plymouth 2011, s. 19–42.
- Waisanen D.J., *A Citizen's Guides to Democracy Inaction: Jon Stewart and Stephen Colbert's Comic Rhetorical Criticism*, „Southern Communication Journal” 2009, Vol. 74, no. 2, s. 119–141.
- West T.L., *Meta-indexing the Abstraction of Irony and the Structural Differential*, „A Review of General Semantics” 2013, Vol. 70, no. 1, s. 13–21.

NETOGRAFIA

- Conway M., Grabe M.E., Grieves K., *Villains, Victims and the Virtuous in Bill O'Reilly's "No-Spin Zone": Revisiting World War Propaganda Techniques* [online], [dostęp: 10 września 2013]. Dostępny w Internecie: <http://journalism.indiana.edu/wp-content/uploads/wpMain_/file/oreillyjournstud07.pdf>.

- Press release: „*The Daily Show with Jon Stewart*” and „*The Colbert Report*” *Top the Competition During 1Q 2013 as the Most-Watched Late Night Talk Shows Among Adults 18–49, Adults 18–34, Adults 18–24, Adults 25–34, Men 18–49, Men 18–34 and Men 18–24* [online], „*The Wall Street Journal*” 2013, 4 April [dostęp: 16 kwietnia 2014]. Dostępny w Internecie: <<http://online.wsj.com/article/PR-CO-20130404-911752.html?mod=crnews>>.
- So President Empty-Chair, his composite girlfriend, Lennay Kekua, and T-Bone walk into a bar...* [online], 2013, 29 August [dostęp: 10 września 2013]. Dostępny w Internecie: <<http://beforeitsnews.com/alternative/2013/08/so-president-empty-chair-his-composite-girlfriend-lennay-kekua-and-t-bone-walk-into-a-bar-2750862.html>>.
- The Colbert Report* [online], 2005, 17 October [dostęp: 10 września 2013]. Dostępny w Internecie: <www.colbertnation.com/the-colbert-report-videos/24039/october-17-2005/the-word---truthiness>.
- The Colbert Report* [online], 2013, 17 January [dostęp: 10 września 2013]. Dostępny w Internecie: <<http://thecolbertreport.cc.com/videos/df7rup/obama-s-gun-grab>>.
- The Colbert Report* [online], 2013, 17 January [dostęp: 10 września 2013]. Dostępny w Internecie: <<http://thecolbertreport.cc.com/videos/qqx0s8/corporate-scamwich>>.

Streszczenie

Bardzo często celem programów satyrycznych jest uczulanie odbiorców na potrzebę krytycznego patrzenia na rzeczywistość medialną. Na tle wielu programów satyrycznych emitowanych w Stanach Zjednoczonych, *The Colbert Report* w sposób niezwykle charakterystyczny wykorzystuje ironię i parodię przy tworzeniu humorystycznych materiałów z pogranicza publicystyki i informacji. W programie prowadzący, Stephen Colbert, przyjmując pozę konserwatywnego dziennikarza, komentuje bieżące wydarzenia polityczno-społeczne, ukazując retoryczne mechanizmy współczesnych mediów. Program charakteryzuje trwała parodia, wykorzystująca hiperbolizację i absurd do ośmieszenia współczesnych mediów, polityków i ideologii. Celem tego referatu jest fenomenologiczny ogląd sposobów i istoty wykorzystania ironii i parodii przez twórców programu w komunikacji medialnej. Ironia, jaką posługuje się Colbert, nie jest ironią złośliwą, idącą w stronę sarkazmu, ale raczej ironicznym trybem, mechanizmem, który ma podkreślać absurdalność sytuacji lub argumentu. W *The Colbert Report* wyszczególnić można trzy główne mechanizmy budowania ironii: denaturalizowanie kontekstu, demistyfikację retoryczności dyskursu oraz stosowanie intertekstualnych aluzji.

Słowa kluczowe: ironia, parodia, *The Colbert Report*

PARODY AND IRONY AS COMMUNICATION STRATEGIES IN *THE COLBERT REPORT*

Summary

Many contemporary American satirical programs try to convey the importance of critical reception of media reality. Being one of such programs, *The Colbert Report* uses irony and parody to create

comedic materials which blend commentary, serious information, and entertainment. The show's host, Stephen Colbert, puts on a mask of a conservative news announcer commenting on current political and social affairs by constant parody, since Colbert never leaves his constructed persona, using exaggeration and absurdity to mock contemporary news media, politicians and ideologies. The aim of this paper is a phenomenological analysis of the strategies in which creators of The Colbert Report use parody and irony in media communication. The specific type of irony that Colbert uses is not sarcastic, but it is more of an ironic mode, a mechanism, which is supposed to emphasize the absurdity of a specific media situation. In The Colbert Report, one can differentiate three main ironic mechanisms: context denaturalization, demystification of rhetorical discourse, and intertextual allusions.

Keywords: irony, parody, *The Colbert Report*